

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria B

Warszawa, dnia 8 listopada 2017 r.

Pozycja 223

POSTANOWIENIE

z dnia 14 lutego 2017 r.

Sygn. akt Ts 234/16

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Piotr Tuleja,

po wstępnym rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym skargi konstytucyjnej J.iS.S., działających w imieniu ubezwłasnowolnionej córki K.S., w sprawie zgodności:

- 1) art. 444 § 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. z 2016 r. poz. 380, ze zm.) z art. 2, art. 30, art. 32 ust. 1 i 2 w związku z art. 65 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) art. 361 § 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. z 2016 r. poz. 380, ze zm.) z art. 2 w związku z art. 64 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,

p o s t a n a w i a:

odmówić nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej.

UZASADNIENIE

1. W sporządzonej przez adwokata skardze konstytucyjnej, wniesionej do Trybunału Konstytucyjnego 17 listopada 2016 r. (data nadania), J.iS.S. (dalej: skarżący), działający w imieniu ubezwłasnowolnionej córki K.S., zarzucili niezgodność: po pierwsze – art. 444 § 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. z 2016 r. poz. 380, ze zm.; dalej: k.c.) z art. 2, art. 30, art. 32 ust. 1 i 2 w związku z art. 65 ust. 1 Konstytucji; po drugie – art. 361 § 2 k.c. z art. 2 w związku z art. 64 ust. 2 Konstytucji.

2. Skarga konstytucyjna została wniesiona w związku z następującym stanem faktycznym:

2.1. Wyrokiem z listopada 2014 r. Sąd Okręgowy w G., w sprawie z powództwa K.S., reprezentowanej przez skarżących jako jej opiekunów prawnych, przeciwko Polskiemu Biuru Ubezpieczycieli Komunikacyjnych w Warszawie o zapłatę, zasądził od pozwanego na rzecz powódki rentę wyrównawczą w wysokości 571,05 zł miesięcznie (punkt 1 sentencji), oddalił powództwo w pozostałym zakresie (punkt 2 sentencji) oraz umorzył postępowanie w pozostałym zakresie (punkt 3 sentencji).

2.2. Wyrokiem z maja 2015 r. Sąd Okręgowy w S. oddalił apelację K.S.

2.3. Postanowieniem z czerwca 2016 r. Sąd Najwyższy – Izba Cywilna odmówił przyjęcia do rozpoznania skargi kasacyjnej wniesionej przez K.S. na podstawie art. 398⁹ § 1 i 2 *a contrario* ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2014 r. poz. 101, ze zm.; dalej: k.p.c.).

3. Zdaniem skarżących art. 444 § 2 k.c. jest niekonstytucyjny, gdyż „różnicuje on sytuację osoby, która stała się całkowicie niezdolna do pracy zarobkowej na skutek szkody poniesionej w wieku, w którym nigdy nie podejmowała pracy zarobkowej”, zaś art. 361 § 2 k.c. przez to, że „wyrażona w nim zasada pełnego odszkodowania nie obejmuje wynagrodzenia profesjonalnego pełnomocnika za reprezentację w postępowaniu likwidacyjnym przed zakładem ubezpieczeniowym”.

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. W dniu 3 stycznia 2017 r. weszła w życie ustawa z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. poz. 2072; dalej: ustawa o TK). Zgodnie zaś z art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 13 grudnia 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym oraz ustawę o statusie sędziów Trybunału Konstytucyjnego (Dz. U. poz. 2074; dalej: przepisy wprowadzające) postępowań przed Trybunałem wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie ustawy o TK stosuje się przepisy tej ustawy.

2. Zgodnie z art. 61 ust. 1 ustawy o TK skarga konstytucyjna podlega wstępnemu rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym, podczas którego Trybunał Konstytucyjny bada, czy odpowiada ona określonym przez prawo wymogom.

3. Przedmiotem zaskarżenia skarżący uczynili dwa przepisy cywilnego prawa materialnego, które stanowią odpowiednio: „Jeżeli poszkodowany utracił całkowicie lub częściowo zdolność do pracy zarobkowej albo jeżeli zwiększyły się jego potrzeby lub zmniejszyły widoki powodzenia na przyszłość, może on żądać od zobowiązanego do naprawienia szkody odpowiedniej renty” (art. 444 § 2 k.c.); „W powyższych granicach, w braku odmiennego przepisu ustawy lub postanowienia umowy, naprawienie szkody obejmuje straty, które poszkodowany poniósł, oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono” (art. 361 § 2 k.c.).

Wskazane regulacje były podstawą do wydania orzeczeń sądów *meriti* obu instancji, tj. wyroku Sądu Okręgowego w G. z listopada 2014 r. oraz utrzymującego go w mocy wyroku Sądu Apelacyjnego w S. z maja 2015 r. Tymczasem w uzasadnieniu skargi konstytucyjnej skarżący jako ostateczne orzeczenie uprawniające ich do wniesienia tego środka prawnego wskazali postanowienie Sądu Najwyższego z czerwca 2016 r., które zapadło w ramach przedsądu kasacyjnego skargi kasacyjnej od orzeczenia sądu drugiej instancji.

W związku z powyższym wymaga rozstrzygnięcia przez Trybunał zagadnienie wstępne, dotyczące dopuszczalności *in casu* wniesienia skargi konstytucyjnej od orzeczenia Sądu Najwyższego, a tym samym dochowania przez skarżącego trzymiesięcznego terminu do wniesienia tego środka prawnego, określonego w art. 77 ust. 1 ustawy o TK (poprzednio: art. 47 ust. 1 ustawy z dnia 22 lipca 2016 r. o Trybunale Konstytucyjnym, Dz. U. poz. 1157; dalej: ustawa o TK z 2016 r.), biegnącego od daty doręczenia skarżącemu prawomocnego wyroku, ostatecznej decyzji lub innego ostatecznego rozstrzygnięcia.

2.1. Trybunał Konstytucyjny zauważa, że art. 79 ust. 1 Konstytucji stanowi, iż „każdy (...) ma prawo, na zasadach określonych w ustawie, wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego”. Oznacza to, że skarga konstytucyjna winna odpowiadać – z woli ustrojodawcy – warunkom merytorycznym i formalnym opisanym w ustawie zwykłej, czyli ustawie o Trybunale Konstytucyjnym (por. J. Trzcinski, uwaga 10. do art. 79 Konstytucji, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. L. Garlicki, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1999-2007). Termin do wniesienia skargi konstytucyjnej został określony w art. 47 ust. 1 ustawy o TK z 2016 r. (którego treść powtarza obecnie art. 77 ust. 1 ustawy o TK). Przepis ten przewidywał, że skarga konstytucyjna może być wniesiona po wyczerpaniu drogi prawnej, o ile droga ta jest przewidziana, w ciągu trzech miesięcy od doręczenia skarżącemu prawomocnego wyroku, ostatecznej decyzji lub innego ostatecznego rozstrzygnięcia. Początek biegu terminu do wniesienia skargi konstytucyjnej wyznaczają w myśl tej normy dwa elementy: po pierwsze – wyczerpanie przez skarżącego drogi prawnej, po drugie – doręczenie skarżącemu prawomocnego wyroku, ostatecznej decyzji lub innego ostatecznego rozstrzygnięcia. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału obie te przesłanki powinny być odczytywane łącznie w tym sensie, że skarżący przed wniesieniem skargi konstytucyjnej zobowiązany jest skorzystać ze zwykłych środków zaskarżenia przysługujących mu w ramach drogi prawnej, które zapobiegają uzyskaniu przez orzeczenie waloru prawomocności (zob. np. postanowienia TK z 2 marca 2009 r., Ts 251/06, OTK ZU nr 2/B/2009, poz. 88 oraz 17 grudnia 2009 r., Ts 68/08, OTK ZU nr 6/B/2009, poz. 449). Podstawy wniesienia skargi konstytucyjnej aktualizują się już wówczas, gdy orzeczenie stanie się prawomocne, a skarżący nie jest zobowiązany do poszukiwania ochrony swoich praw przy użyciu innych środków (por. wyrok TK z 25 maja 2009 r., SK 54/08, OTK ZU nr 5/A/2009, poz. 69). Data doręczenia prawomocnego orzeczenia wyznacza w konsekwencji początek biegu terminu do wniesienia skargi konstytucyjnej. Nie ulega wątpliwości, że w toku postępowania – zarówno karnego, jak i cywilnego – może zapaść wiele rozstrzygnięć o różnym charakterze. Dlatego też należy podkreślić, że walor prawomocności, o którym mowa w art. 47 ust. 1 ustawy o TK z 2016 r. (obecnie: art. 77 ust. 1 ustawy o TK), odnosił się do wydanego na podstawie zaskarżonej normy orzeczenia, z którym skarżący wiąże naruszenie swoich praw. Jeżeli to orzeczenie stało się prawomocne, nie jest konieczne uruchamianie procedur o charakterze nadzwyczajnym, nawet jeżeli mogą one doprowadzić do uchylecia lub zmiany prawomocnego rozstrzygnięcia, a ich ewentualne wszczęcie nie ma wpływu na bieg terminu do wniesienia skargi konstytucyjnej, nie powoduje ani jego zawieszenia, ani przerwy. Możliwość wniesienia nadzwyczajnych środków prawnych jest zazwyczaj związana z zaistnieniem szczególnych okoliczności; uzależnienie dopuszczalności skargi konstytucyjnej od podjęcia przez skarżącego próby wzruszenia orzeczenia także w taki sposób mogłoby nadmiernie utrudnić korzystanie ze skargi konstytucyjnej jako instrumentu ochrony konstytucyjnych praw i wolności. Wniesienie nadzwyczajnego środka zaskarżenia nie stoi tym samym na przeszkodzie równoległemu wniesieniu skargi konstytucyjnej; w takiej sytuacji Trybunał zawiesza postępowanie w sprawie rozpoznania skargi konstytucyjnej do czasu zakończenia postępowania przed sądem (zob. np. postanowienia TK z: 21 stycznia 2003 r., SK 30/02, OTK ZU nr 1/A/2003, poz. 7; 23 maja 2007 r., Ts 81/07, OTK ZU nr 5/B/2009, poz. 361; 23 stycznia 2008 r., Ts 214/07, OTK ZU nr 6/B/2008, poz. 230 oraz 8 kwietnia 2008 r., Ts 226/07, OTK ZU nr 4/B/2009, poz. 250).

2.2. W polskim modelu postępowania cywilnego skarga kasacyjna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, a nie instancyjnym środkiem odwoławczym (zob. np.: K. Piasecki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, red. K. Piasecki, wyd. 5, Warszawa 2010, s. 155 i n.; T. Zembrucki, *Skarga kasacyjna. Dostępność w postępowaniu cywilnym*, wyd. 3, Warszawa 2011, s. 32 i n.; T. Ereciński, [w:] *Kodeks postępowania cywil-*

nego. *Komentarz*, t. 2: *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, wyd. 4, Warszawa 2012, s. 327 i n.; T. Zieliński, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Zieliński, wyd. 6, Warszawa 2012, s. 650 i n.), przysługującym wyłącznie od prawomocnych wyroków sądu drugiej instancji lub postanowień w przedmiocie odrzucenia pozwu albo umorzenia postępowania, kończących postępowanie w sprawie, chyba że przepis szczególnie stanowi inaczej (art. 398¹ § 1 k.p.c.). Taki charakter skargi kasacyjnej wynika już z samej systematyki k.p.c., tj. umieszczenia tego środka w tytule VI księgi I części I tej ustawy w dziale Va – „Skarga kasacyjna” za działem V – „Środki odwoławcze”. Ponadto, postępowanie kasacyjne spełnia szczególną funkcję polegającą na kontroli prawidłowości stosowania prawa przy wydawaniu zaskarżonych orzeczeń, a nie kontroli zasadności i trafności ustaleń faktycznych przyjętych za podstawę zaskarżonego prawomocnego orzeczenia, jeśli orzeczenie to nie zostało wydane z rażącym pogwałceniem przepisów regulujących zasady i tok postępowania cywilnego. Idea ta wyraża się przede wszystkim w zawężeniu podstaw kasacyjnych do wad postępowania wyliczonych w art. 398³ k.p.c. Szczególny charakter skargi kasacyjnej wynika również z dalszych ograniczeń jej dopuszczalności, zawartych w art. 398⁹ § 1 k.p.c.: uzależnienie przyjęcia skargi do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

2.3. Ukształtowanie skargi kasacyjnej w postępowaniu cywilnym (tak jak kasacji w postępowaniu karnym) jako środka nadzwyczajnego przysługującego od prawomocnych orzeczeń, które podlegały już kontroli w dwuinstancyjnym postępowaniu, stanowi wybór ustawodawcy, niepodlegający kognicji Trybunału (zob. wyrok TK z 17 maja 2004 r., SK 32/03, OTK ZU nr 5/A/2004, poz. 44). Przesądza on jednocześnie o tym, że jeżeli przedmiotem zaskarżenia jest norma, na podstawie której zostało wydane orzeczenie merytoryczne, termin do wniesienia skargi konstytucyjnej rozpoczyna bieg wraz z doręczeniem skarżącemu prawomocnego orzeczenia wydanego przez sąd odwoławczy, a wniesienie skargi kasacyjnej pozostaje prawnie irrelevantne dla jego biegu (zob. np. postanowienia TK z: 25 lipca 2006 r., Ts 143/06, OTK ZU nr 1/B/2007, poz. 55; 13 lutego 2007 r., Ts 162/06, OTK ZU nr 1/B/2008, poz. 15; 15 lutego 2007 r. i 16 maja 2007 r., Ts 144/06, OTK ZU nr 3/B/2007, poz. 129 i 130; 4 października 2007 r., Ts 47/07, OTK ZU nr 2/B/2008, poz. 67; 27 listopada 2007 r., Ts 107/07, OTK ZU nr 1/B/2008, poz. 39; 27 listopada 2007 r., Ts 284/06, OTK ZU nr 2/B/2008, poz. 60; 14 stycznia 2009 r., Ts 260/08, OTK ZU nr 3/B/2009, poz. 209 oraz 16 maja 2011 r. i 28 lipca 2011 r., Ts 240/10, OTK ZU nr 4/B/2011, poz. 325 i 326).

Rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego w sprawie nadzwyczajnego środka zaskarżenia – w szczególności skargi kasacyjnej – może natomiast stanowić ostateczne orzeczenie w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji i art. 77 ust. 1 ustawy o TK (poprzednio: art. 47 ust. 1 ustawy o TK z 2016 r.), z tym skutkiem, że od daty jego doręczenia biegnie termin do wniesienia skargi konstytucyjnej wówczas, gdy skarżący domaga się zbadania zgodności z Konstytucją norm dotyczących tego etapu postępowania lub – co wymaga szczególnego podkreślenia – norm, na podstawie których orzekał dopiero sąd kasacyjny (zob. wyroki TK z 30 maja 2007 r., SK 68/06, OTK ZU nr 6/A/2007, poz. 53 oraz 1 lipca 2008 r., SK 40/07, OTK ZU nr 6/A/2008, poz. 101), czyli – w odniesieniu do postępowania cywilnego – w sytuacji określonej w art. 398¹⁶ k.p.c.

W niniejszej sprawie mamy do czynienia z pierwszą ze wskazanych wyżej sytuacji.

2.4. W postanowieniu pełnego składu z 9 grudnia 2008 r. o sygn. SK 94/06 (OTK ZU nr 10/A/2008, poz. 185) i postanowieniu z 18 listopada 2009 r. o sygn. SK 12/09 (OTK ZU nr 10/A/2009, poz. 158) Trybunał zwracał wprawdzie uwagę na to, że w każdej sytuacji

należy dokonywać analizy całokształtu unormowań determinujących przebieg danego postępowania. Jednak w okolicznościach sprawy, w związku z którą została wniesiona analizowana skarga konstytucyjna, brakowało elementów przesądzających o tym, że skarga kasacyjna powinna była zostać potraktowana jako środek prawny przysługujący w ramach wyczerpania drogi prawnej. Decydujące znaczenie ma tu przede wszystkim analiza uzasadnień wyroku Sądu Apelacyjnego w S. oraz postanowienia Sądu Najwyższego, która bezsprzecznie dowodzi, że rozstrzygnięciem merytorycznym, tj. zapadłym na podstawie kwestionowanych w skardze przepisów cywilnego prawa materialnego, było właśnie orzeczenie Sądu Apelacyjnego w S. Z kolei wspomniane postanowienie Sądu Najwyższego odnosiło się wyłącznie do kwestii spełnienia przez skargę kasacyjną wymogów formalnych określonych w art. 398⁹ § 1 k.p.c.; było to zatem rozstrzygnięcie formalne, a nie merytoryczne, nie wydane w ramach kontroli instancyjnej w rozumieniu art. 77 ust. 1 ustawy o TK (poprzednio: 47 ust. 1 ustawy o TK z 2016 r.).

2.5. W konsekwencji Trybunał Konstytucyjny stwierdza, że wymóg wyczerpania drogi prawnej został spełniony przez skarżących w momencie uzyskania przez ich córkę (znajdącą się pod ich opieką prawną) wyroku Sądu Apelacyjnego w S. z maja 2015 r., jako orzeczenia, w którym przyjęto wykładnię przepisów prawa kwestionowaną w analizowanej skardze konstytucyjnej. Skarga konstytucyjna tymczasem została wniesiona 17 listopada 2016 r., czyli po doręczeniu pełnomocnikowi skarżących odpisu postanowienia Sądu Najwyższego z czerwca 2016 r. Zatem fakt wniesienia tego środka prawnego przez skarżących z przekroczeniem ustawowego terminu, o którym mowa w art. 47 ust. 1 ustawy o TK z 2016 r., nie budzi wątpliwości. Podjęcie przez skarżących (działających w imieniu ubezwłasnowolnionej córki) kroków zmierzających do pozbawienia orzeczenia Sądu Apelacyjnego w S. waloru ostateczności przez wniesienie skargi kasacyjnej od tego rozstrzygnięcia (której Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia do rozpoznania postanowieniem z czerwca 2016 r.) nie wpłynęło już na bieg trzymiesięcznego terminu wystąpienia ze skargą konstytucyjną.

W tym stanie rzeczy – na podstawie art. 61 ust. 4 pkt 1 ustawy o TK w związku z art. 9 ust. 1 przepisów wprowadzających – należało postanowić jak w sentencji.